

Interview med Jens Christensen

Bornholm, 15/09-2021

Jens:

Genopretningsprojekter er i høj grad styret af, hvad der kan lade sig gøre. Og hvis det kan lade sig gøre, er det en ret god proces. Men der har været en masse projekter rundt omkring i landet, som ikke bliver til noget. Og dem hører man ikke så meget om.

Line:

Vil du fortælle lidt om dit arbejde og din involvering i Ekkodalens moser?

Jens:

Ja. Jeg er jo gammel gymnasielærer i biologi og kemi, men så har jeg jo siddet i Naturfredningsforeningen i 30 år herover. Og vi synes at vi bliver hørt i alle mulige sammenhænge. Vi får tilsendt høringsmateriale og bliver hørt om, hvad vi mener, og hvad der er gode idéer og sådan noget. Og det er vi også blevet i den her sammenhæng. Nu er jeg også aktiv i DOF, og vi har af mange gange foreslået, at det der hedder Fuglemandsfonden skulle købe Vallensgårdsmosen. Og vi har også foreslået DN at få fredet eller købt området derinde. Men det har jo kostet penge, så det var først da der var nogle politikere der i 2016 fik det sat på finansloven som en studehandel i sidste øjeblik, at der skulle sættes penge af til natur, hvor miljøministeren så spurgte ud i Naturstyrelsen: "er der nogen, der har nogle projekter?". Og så havde vi jo en vaks skovridder herovre, da sagde: "jeg har et projekt her, hvad siger i til det?".

Mads:

Havde i været med i den fase af forberedelsen af det projekt, som han præsenterede der?

Jens:

Nej. Han har sådan en række skuffeprojekter liggende. Og det her er jo nok et af de større. Men det har han haft liggende i mange år, og han kender jo interesseorganisationernes ønsker i den retning, så det var lige til højrebenet. Han var hurtig, og det var de også oppe i Nordsjælland med Søborg sø og Ekkodalens moser, de kom på finansloven, og så startede det. Og vi har fået forelagt planerne og ambitionerne. Og ambitionerne var større, end det der i øjeblikket er gennemført, for det var ikke hele vejen rundt, at lodsejerne ville være med til at sælge. Det har i formentlig hørt om. Thorevandet. Men vi har hele vejen igennem kunne sige: "det var jo glimrende".

Mads:

Har I andre projekter, hvor skovridderen har de her skuffeprojekter, og var i opmærksomme på det før eller måske er blevet bagefter, og kunne bidrage til dem?

Jens:

Vi har jo haft andre forslag. Vi har også skubbet på, for at få sat vand på andre områder inde i Almindingen. Der er noget der hedder [?], som vi har peget på for en halsnes år siden. Og så er det udekjærdet som ligger vest for Vallensgårdsmosen. Det er jo også et gammelt engområde, som skovridderen har købt og indrettet som et reguleret

fugleområde. Så man kan ikke sige andet, end at vores lokale skov- og naturstyrelse er positivt indstillede overfor naturgenopretningsprojekter.

Mads:

Går I ind og understøtter det?

Jens:

Ja, altså når de spørger, i den her forbindelse for eksempel, hvad vi mener om det, så siger vi: "jamen det er glimrende, og det ville jo være en drøm at få sat i vand på de her gamle engarealer". Det var vel et af [hedeselskabets] allersidste projekter, inden de tilskudsordninger blev stoppet omkring 1970, så der nåede de lige præcis at dræne og ødelægge de gamle enge derinde.

Line:

Nu siger du, at I har været lidt med fra sidelinjen og sagt at det er glimrende. Er der nogen aspekter af det, hvor I har været inde og sige, at I ikke helt er med på den her?

Jens:

Det har der faktisk ikke.

Line:

Er det unormalt?

Jens:

Nej, det vil jeg ikke sige. Altså der har været et element i Almindingens moser, hvor vi har været inde, eller det er i høj grad DOF, der har været inde, om sådan en meget spektakulær bjælkesti ned igennem Ekkodalen. Og den ligger helt ovre i den østlige side af Ekkodalen. I den første plan i forbindelse med Almindingens moser, skulle stien ligge på vestsiden af åen, hvor der i forvejen var stiforløb. Men der er et par vandrefalke, der har fået kig på klipperne, og det er jo en ældgammel ynglelokalitet for vandrefalke, som jo er en truet art og er i habitatdirektivet, som det der hedder en bilag 1 art. Så det går sådan lidt på tværs. [...]. Det er jo blevet en enorm publikumsmagnet, og det myldrer med mennesker. Den sti ville man have lagt på østsiden lige ved foden af klippen, hvor vandrefalken overvejer at slå sig ned. Og det var primært DOF, men DN har også bakket op, som siger: "det synes vi er forbandet ærgerligt". Når du en af topkonsumenterne, altså det svarer til leoparderne eller løverne i Afrika, de er simpelthen toprovdirene, som har været udryddet i Danmark i mange år nu, er begyndt genindvandre, fordi miljøgiften ikke er så udbredt mere. Når nu den er begyndt at vise interesse og er ved at sætte prikken over i'et sådan et naturgenopretningsprojekt, så skulle der fanden lige ligge en sti lige neden for deres yngleklipper, hvor der er hundredevis af mennesker. Kunne man ikke få den over på den anden side?

Line:

Og hvad sagde de så?

Jens:

Så sagde de: "[overvejende lyde]". Når man skal lave sådan noget i sådan et område, som er fredet i forvejen, så skulle de jo søge dispensation. Og de havde faktisk fået myndighedernes dispensation til at lægge den på vestsiden, så det var besværligt. Men så endte det alligevel med, at de søgte ny dispensation, og så kom den over på østsiden.

Niels:

Og det er så Regionskommunen, der har været myndighed i den sammenhæng?

Jens:

Ja, hvem er det i sidste ende, de har søgt dispensation fra? For det er jo skovens eget areal. Så det kan godt være det var regionskommunen.

[kan ikke høre]

Jens:

Ja, det kan kommunen ikke. Ja der er fredningsmyndigheden, eller fredningsnævnet, der skal give. Men det er sædvanligvis kommunen, der har tilsyn med fredningerne. Men de fik i hvert fald den nye dispensation. Til det møde jeg var til i brugerrådet for en uge siden, der sagde Søren Friese, at nu har de også fået lavet stien på østsiden, og det var ikke fordi der var en vandrefalk, sagde han. Det var det jo. Men det er bare ikke officielt, at det var derfor den er flyttet.

Line:

Hvordan kan det være?

Jens:

Jeg ved det ikke rigtigt. Men de havde jo planlagt at få dispensation på vestsiden, og da vi så blandede os, endte det med at den kom over på østsiden alligevel. For man kan ikke lige springe over den å der, for den er dyb. Så en lille smule indflydelse. Men alt det andet med at lukke drænene og omlægge den gamle å, grave vandhuller og sætte græssende dyr på, på lidt længere sigt, der kan vi jo kun sige: "det lyder godt". Der har ikke rigtig været så meget at brokke sig over.

Line:

Har du nogen fornemmelse af de bornholmske borgeres respons på det her projekt?

Jens:

Jeg mener det har været lutter positivt. Jeg mindes ikke engang at have hørt landbruget brokke sig. Og Troels Müller har jo også fået penge for sin jord. Jeg tror han er blevet godt betalt. Lige pludselig var der nogle statspenge, der skulle ske noget med. Han har ikke så meget at klage over tror jeg, og det har de andre landmænd heller ikke. Og den eng som nu er blevet genoprettet, har jo været noget drænet noget. Sådant noget gammelt drænet jord gør jo, at der kommer mere ilt i jorden, og så rådner det organiske materiale i jorden, og så sætter det sig, og så skal der jo i virkeligheden drænes igen. Om foråret har der jo

tit stået vand temmelig længe, så det har ødelagt hans dyrkningsmuligheder. Så det er jo ikke verdens bedste landbrugsjord.

Mads:

Man kan sige, at det har været en belejlig ting... Hvis han skulle tage noget jord ud af sin produktion, så skulle det være den her.

Jens:

Det får du ham aldrig til at sige.

Mads:

Altså nu har vi bare kigget lidt på den bekymring han har givet udtryk for i forbindelse med indsigelsen omkring mosen. Er du bekendt med det?

Jens:

Ja han er bange for, at der ikke kommer vand i mosen.

Mads:

Er det noget som DN har kigget på også?

Jens:

Vi har ikke dykket ned i det i detaljer, men altså åen blev jo lagt igennem mosen, for at undgå at den løb ud over engen, som det gjorde tidligere. Og at man genopretter det og laver et englandskab, det kan vi virkelig ikke have noget imod. Ja og så har vi ikke andet end Naturstyrelsen og deres konsulenter i forhold til hydrologi, deres ord for, at der kommer vand nok til mosen fra ydre kilder. Altså det render ned fra skoven, så der burde ikke komme til at mangle vand.

Mads:

Hvis man læser deres indsigelse, så er det en bekymring omkring sumpviolen, og om hvorvidt den vil kunne blive derinde.

Jens:

Ja, hvis der bliver for tørt.

Mads:

Men det kunne være, at det var noget af det i også kiggede på.

Jens:

Altså vi er absolut interesseret i, at den meget spændende flora derinde bevares. Og det er jo også et af hovedmålene med Ekkodalens moser. At man fra starten har vidst, at der her er noget helt specielt natur med udryddelsestruede arter. Så violerne står på den øverste liste over, hvad man skal bevare i det her projekt. Så det er der fuld interesse omkring. Så der regner vi med Naturstyrelsens konsulenter, at de har styr på det.

Niels:

I forbindelse med den her øgede tilgængelighed, som der har været siden de er overgået til det statslige. Har i haft nogen bekymringer i den forbindelse? Altså man har hørt, at under corona, at nogle af de her naturområder, hvor man har set øget trafik, at det har lagt pres på dyre- og plantelivet, og der er toiletpapir derude.

Jens:

Ja, der er jo voldsomt mange mennesker derinde, og det påvirker jo i høj grad oplevelsen. Og forhåbentlig går det lidt over, når folk overvejer at tage andre steder hen og lave andre ting. Men de biologisk mest følsomme ting, udover vandrefalken i selve Ekkodalen, er mosen og engene dernede, de ligger lidt mere fjernt i forhold til publikumsadgang. Man kan godt gå derned, men man skal have det lange ben med. Der er et stykke derud. Og vi er selvfølgelig interesserede i, at folk ikke bare myldrer ud over engene, specielt i yngletiden. Men vi mener ikke, at der er nogen grund til at lukke det af, og sige: "ingen adgang overhovedet fra 15. marts til 15. juli" eller sådan noget lignende.

Mads:

Har I været med til at vejlede Naturstyrelsen?

Jens:

Ja det har vi. Og det er vi løbende. Det som man kan komme til at forstyrre derinde, er jo fuglene. Og på de store engarealer er der viber, og der vil forhåbentlig også komme andre

engarter. Og de bryder sig ikke om, at man render rundt på engene, specielt i yngletiden, fordi så snart de letter fra rederne får kraverne lettere spil. Der er traner derude, men de bor ude i sumpene, hvor ingen kan komme i nærheden af dem. Der er rørhøge, men dem er vi heller ikke i nærheden af. Så man skal lade vær med at gå ud på engene i foråret, altså i yngletiden. Altså ude for yngletiden er der en masse traner, der kan gå en 50 eller 70 traner derinde og 500 eller 1000 gæs, og hvis man render ude på engene på det tidspunkt, så ryger det hele i vejret og så ryger deres muligheder for at leve, og det er jo ikke så sundt. Det der er vældigt interessant derude, er jo floraen, og det er ude i den gamle mose. Og det er insektlivet, der er jo knyttet mange sommerfugle og andre insekter til de her meget varierede plantesamfund. Men dem generer folk jo ikke. Altså moderne botanikere går ikke ud og graver violerne op. Og så mange er det heller ikke, så man tramper dem ned heller. Så der er ingen grund til at spærre området af. For hvis man spærrer området af, så udelukker man de mennesker, der interesserer sig for botanik, insekter og sommerfugle. Så det er ganske unødvendigt, og vil nedsætte naturoplevelserne betydeligt.

Mads:

Det er lige sådan et tveægget spørgsmål: for jer er det vel også en balancegang mellem at skabe interesse for naturen og samtidigt tilgodese naturen?

Jens:

Simpelthen. Benyttelse og beskyttelse. Og der er fuglefolk, der vil foretrække, at det hele blev lukket af, fordi så undgår man forstyrrelse. Men så udelukker man altså også alle andre naturinteressenter, og det ville være forfærdeligt ærgerligt.

Line:

Har i tænkt jer, på en eller anden måde, at få kommunikeret til turister og borgere, at det ville være en god idé, hvis man ikke tog ud på engene i yngletiden?

Jens:

Ja, det snakker vi jo med Naturstyrelsen om, og forsøger at tale med dem om, om der skal være nogle stier... Altså hvis der er stier, ville de fleste mennesker følge dem. Hvis der ikke er nogen sti, så går folk sådan lidt på må og få.

Mads:

Kan i mærke, at Naturstyrelsen trækker i den retning?

Jens:

Naturstyrelsen arbejder selv meget med stier, og det nudger og styrer, hvor man får folk hen.

Mads:

Skal i nogle gange lægge en bremse på deres iver, for at få folk i naturen?

Jens:

Jeg mindes ikke, at vi har nogen vældige problemer med det. Der er jo dialog. Vi mødes med dem jævnligt. Og vi er repræsenteret i brugerrådet, og vi mødes med dem til mange møder.

Andreas:

Hvad er brugerrådet?

Jens:

Naturstyrelsens brugerråd. Skovbrugerrådet. Det er sådan noget, som alle skovdistrikter skal have, hvor der er alle mulige interesser. Der sidder landmænd, jægere, DGI, militæret, og så sidder der Naturfredningsforeningen og ornitologisk forening. Og så har jeg sikkert glemt nogle.

Niels:

Mountainbikere?

Jens:

Ja, måske, og ellers er de repræsenteret af DGI.

Linea:

Hvad med Destination Bornholm? I forhold til om i også samarbejder med dem? De vil jo gerne have turister ud, og vil gerne formidle, at der findes det her dejlige sted. Hvad med dem?

Jens:

Der har ikke været så meget med dem i forbindelse med Almindingsens moser. Men generelt har vi meget diskussion med Destination Bornholm. Fordi destinationen handler om at få absolut flest mennesker til Bornholm. Og der skal være så mange outdoor faciliteter og muligheder som overhovedet muligt. Det handler om kroner og ører, penge, arbejdspladser. Og DGI plejer at bakke dem vældigt godt op, for at få rigtig mange outdoor faciliteter og få lov til at lave mountainbikespor og alt muligt. Så det er virkelig et konfliktområde. Det må man sige. Og kommunen er i gang med at udarbejde en naturpolitik. De vil gerne have en konkret naturpolitik. Der er i øjeblikket arbejdsgrupper. Det sidste halve år har der været en lang række møder med alle mulige interessegrupper, og det er hele tiden det med outdoor. Destinationen sidder der også, og mountainbikerne sidder der, og det handler simpelthen om, hvor meget det er forsvarligt at lægge ud til idrætsområder i naturområder. Idrætsbaner, fordi det er mountainbikebaner. Og der er et kæmpe område omkring Rytterknægten midt i Almindingen, som er udlagt til mountainbike med konstruerede spor. Og hvor længe skal man fortsætte med det? Altså skal man også bevare dele af skovene, hvor der absolut ikke er mountainbikespor. Men det er jo et konfliktområde i hele landet med mountainbikere og naturinteresse. Det har i sikkert hørt andre gange.

[...]

Mads:

Er det en stigende problematik med Destination Bornholm, der er blevet mere aggressiv i fokuset på at få folk ud i naturen?

Jens:

Ja, fordi de kan ikke få nok. Men når man taler med bornholmere hele øen rundt, så synes flere og flere, at nu har vi turister nok. Og du gik øen rundt sidste år, hvor meget trafik er der på kyststien?

Niels:

Relativt mange.

Jens:

Ja, og for to år siden blev der lavet noget, der hedder Højlyngstien, der går fra [?] og diagonalt ned mod Nexø. Og der er tæt trafik, og med den belastning det medfører, med skidt og lort, bogstaveligt talt.

Line:

Har lagt mærke til med corona, at der er kommet mere skidt og lort i naturen?

Jens:

Ja. Både kommune og Naturstyrelsen har åbnet for, at man kan campere frit rigtig mange steder. Det er ikke alle steder man må, men bare bornholmere har jo dårligt styr på, hvor man må, og hvor man ikke må. I nogle skove må man campere frit, og andre må man ikke. Og hvis bornholmerne ikke selv kan finde ud af det, fordi de har i al almindelighed ikke styr på, hvad der er statsskov, og hvad der er kommuneskov, og hvad der er privat skov. De der grænser ligger ikke fast. Hvordan i alverden skulle tilrejsende holde styr på, hvad der er det ene, og hvad der er det andet? Så der camperes heftigt. Det er gratis jo. Og så skides der, og folk har jo ikke skovl med. Det er sådan lige lovligt meget af det gode. Og som du siger, er der temmelig meget trafik, og det er der i særdeleshed på Højlyngstien, fordi den er nyere og meget opreklameret.

Mads:

Den etablering af engområdet derude, der har de jo lavet høslæt de første fem år, for at få næringsindholdet ned i det område. Er det noget I bifalder?

Jens:

Absolut. Det handler virkelig om at få fjernet nogle næringsstoffer. Fordi Troels har jo brugt spildevandsslam i mange år til at gøde sine marker, og der er rigtig meget fosfor i. Og det er et problem jo. Så jo mere man kan fjerne af det, des bedre. Fordi hvis man ikke får det fjernet, får man aldrig nogen spændende flora.

Andreas:

Nu har de projekteret fem år til at få fjernet næringen derude.

Jens:

Ja, så må de se, hvordan det ser ud til den tid.

Andreas:

Tror du det er nok?

Jens:

Altså fosfor er svært. Og spildevandsslam er der rigtig meget fosfor i. kvælstoffet er lettere at komme af med, og det udvaskes også, det gør fosfor ikke rigtigt.

Andreas:

Fordi det er bundet i jorden, ikke?

Jens:

Jo.

Mads:

Der kan jo også laves en aktiv floragenopretning [...]

Jens:

Ja, de talte jo om, at de skulle udså frø, som man har høstet fra andre enge. Der er risiko for at introducere planter, som egentlig ikke hører hjemme i området. Men det ville fremme processen. De almindelige engarter kan man jo godt starte med. Det har vi ikke taget så nøje stilling til endnu, men det er idéen vi forholder også til. Og [?] ved ikke rigtigt, hvad de selv vil, har jeg indtryk af.

Andreas:

Tror du, at sumpviolen og den ranke viol vil kunne komme ind i projektområdet her, fra den gamle mose inden for de næste 10 år?

Jens:

Nej.

Andreas:

Og det er på grund af fosforen?

Jens:

Nej, eller ja det er det også. Engene derude ligner slet ikke mosen. Du skal have etableret moseforhold, før du får de der arter.

Andreas:

Så det skal stå i vand i længere tid?

Jens:

Ja, og en helt anden sammensætning. Det er ikke de der græsarealer [?]. Og så er der også, som tingene er i øjeblikket, en grøft, der skiller den gamle mose og de nye enge. Og den bibeholder man, simpelthen for ikke at risikere, at vandet fra engene løber ind i mosen og overgøder mosearealerne derinde. Så længe den grøft er der, sker der ikke nogen transport af de der arter ud på engene.

Andreas:

Så der ligger en vis fare forbundet med, at der er så meget næring i området, for mosen.

Jens:

Ja i høj grad. Det må for guds skyld ikke løbe ud i mosen.

Andreas:

Så der er ikke nogen mulighed for, at de to områder vil kunne blive lagt sammen?

Jens:

Jo, men ikke inden for 5-10 år, det tror jeg simpelthen ikke på. Om 30 år måske. Altså sådan nogle naturprojekter, der skal man tænke langt. Udpining af jord er en langvarig proces.

Line:

Nu er det jo ikke så lang tid siden, det er blevet indviet det her projekt, men har I kunne se nogen forskel på dyrelivet og plantelivet i den korte tid, det har stået færdigt?

Jens:

Ja, altså siden man er stoppet med at dyrke Vallenskær, så er det jo græsarealer, der bliver slået. Og der er jo kommet en vældig flot vibebestand, og der har været 11-12 par viber. Og der har også været et par enkelte viber, da det blev dyrket, men de har virkelig fået deres chance. Der står jo vand i den ende af Vallenskær ude mod Vallensgårdmosen, det er den lave del af engen. Og det blev drænet væk tidligere, og det står jo meget længere nu, og det har stået der hele sommeren. Og det tiltrækker jo i træktiderne en masse vadefugle. Der går jo klirrer af forskellige arter, og der ligger også nogle få ænder. Der er mange vadefugle, der refter derinde, og det kunne de jo ikke tidligere. Så der er flaks kommet positive effekter.

Mads:

Det er måske lidt groft sat op, men synes du at det med sumpviol og rank viol er et fejlslået argument for naturgenopretningsområdet?

Jens:

På aller øverste niveau er det biodiversitet, og så er der nogle artsrige planter og nogle topprioriterede arter, som de der violer, der har ligget her. Så det har overbevist nogle

embedsmænd i toppen af systemet. Men når man går ud og sætter vand på hele Vallenskær og man ville have taget Thorevandet og et andet hjørne med også, så er det jo ikke for sumpviolerne og rankviolernes skyld. Det er simpelthen for fuglelivet.

Andreas:

Og så måske på sigt.

Jens:

Ja, det bliver ikke noget jeg kommer til at opleve. Der går mange år.

Andreas:

Har I mange ravne?

Jens:

Afsindigt mange ravne. Og specielt derinde. Vi har vældigt mange ravne. Vi ser rigtig mange inde omkring Vallensgårdsmosen, blandt andet fordi de har natkvarter på den anden side af Ekkodalen. Men de er der jo hele dagen. Og de er vældigt glade for alle de der majsmarker rundt omkring. De går og æder majs. Og så har vi jo ingen ræve. Og det betyder, at når der falder dyr om og dør, det kan være trafikdræbte og anden vis, så er der mad til ravnene. De mangler virkelig ikke mad.

Niels:

Vi har talt om, at det har været en relativ kort proces, altså i forhold til at der blev taget en politisk beslutning til at Lea Wermelin var ude og klippe snoren. Og så var vi ude og kigge på det i går, og så var der stadig græsmarker til høslæt. Hvad er dit indtryk af den politiske proces?

Jens:

Jeg synes ikke de har forhastet det. Det var i 2016 at pengene kom på finansloven, og projektidéerne har ligget klar længe. Det der har taget tid, altså der er blevet lavet en masse undersøgelser, og det bliver der stadigvæk, altså biologiske og hydrologiske undersøgelser, men der har været rigtig mange forhandlinger om jordfordeling og salg, og hvem der er villig til at sælge, og til hvilken pris, og kan man bytte noget jord ud, og det tager tid. Og jeg mener ikke det er gået forhastet. Har i indtryk af, at det har været en forhastet proces?

Niels:

Nej, jeg tror bare vi har reflekteret over, at den der VVM kom i slut 2019, og så blev der klippet snor i oktober 2020. Så det var mere noget vi selv havde siddet og tænkt over.

Jens:

Havde det nu været et projekt som Lynetteholmen, hvor der er rigtig mange interesser, der også er imod, så er det jo noget lort, at processen bliver hastet igennem, som man gør med Lynetteholmen. Men herover har der ikke været nogen gruppe, der har været sagligt imod. Så er det jo bare om at komme i gang, mens man har pengene. Man ved aldrig med politikere, og lige pludselig lukker de kassen og bruger pengene til noget andet.

Mads:

Kan det være udtryk for, at I har et særligt stærkt samarbejde mellem Naturstyrelsen, DN og DOF?

Jens:

Altså Bornholm er et overskueligt samfund og vi kender hinanden. Men i den her sammenhæng, hvis der var nogen, der skulle være imod projektet, så er det landmændene. Og der er stort set én lodsejer. Så der har ikke været mange knopper på vejen.

Mads:

Så det er et udtryk for et godt projekt.

Jens:

Det er et godt projekt, ja. Det er stort set alle enige om. Så kan man være uenige i detaljerne. Altså Troels Müller og hans far mener at vide, at nu slår man mosen ihjel. Det vil man forhåbentlig kunne måle sig til, om vandstanden falder, og vandudskiftningen, hvor meget der rent faktisk løber til.

Niels:

I snakker selvfølgelig sammen med de andre afdelinger i DN. Er det det her med, at der har været relativt få aktører der har skulle være involveret, der har gjort det til en overskuelig proces?

Jens:

Ja altså hvis I skulle sammenligne med noget, kunne I sammenligne med Søborg sø i Nordsjælland, hvor flere kommuner vist er inde over. Og der er mange flere lodsejere, og der er mange flere interesser i det hele taget. Og Søborg sø har man talt om i 50 år nærmest, at den skulle genoprettes. Og de sidste 30 år har man arbejdet på det, uden at kunne komme nogen vegne, fordi der er så mange interesser. Og der er så mange lodsejere, så det er forbistret svært at blive enige. Så der er større konflikter. I DN-strukturen er DN Bornholm, vi har jo vores egen lokalbestyrelse, men de forskellige lokalbestyrelser rundt omkring er organiseret under noget der hedder samråd. Og vi hører formentlig under samråd Nordsjælland. De her samråd kan så tage sig af DN-sager, som går over kommunegrænser. Men vi bruger ikke samrådet til ret meget, fordi vi passer os selv. Og vi gider ikke blande os i, hvad de laver oppe i Nordsjælland. Det synes vi, at de er meget bedre til deroppe. Og de blander sig så ikke i, hvad vi laver. Det er lidt forenklet. På mange er det vældigt hensigtsmæssigt at være en ø.

Andreas:

Jeg tænkte om vi kunne stille et ekstra spørgsmål, om din eller jeres definition på natur. Altså hvornår det her projekt går hen og bliver natur. Fordi det er noget vi har snakket om. Altså hvornår er noget natur? Hvor er moserne i dit perspektiv natur?

Jens:

Det er det jo nu. Det har det været hele tiden. Eller de dyrkede marker kalder vi altså ikke natur. Men på den anden side havde landbrugsdriften været engdrift, så havde vi med glæde kaldt det natur. Stort set alt natur i Danmark er et produkt af kultur. Skovene er kulturskove, og dem vil man i øjeblikket omdanne til noget urørt skov og naturområder, hvor man ikke har nogen drift, og hvor man lader tingene passe sig selv. Men sådan noget som moser, enge, overdrev og heder er kulturprodukter. Havde der ikke været menneskelig aktivitet, var det groet til i skov alt sammen. Men vi vil meget gerne opretholde de her lysåbne naturtyper, som er kulturprodukter, fordi der er rigtig mange arter, der har specialiseret sig i at vokse og leve i de her lysåbne arealer.

Andreas:

Og det har I ikke så mange af på Bornholm i forvejen?

Jens:

Vi har stort set ingen ferske enge. Bornholm er ufatteligt veldrænet

Andreas:

Det er også på grund af undergrunden, kunne man forestille sig?

Jens:

Nej, det er på grund af landbruget. Hvis man kigger på et kort, er der rigtig mange stednavne der hedder noget med enge. Og når man kigger på ældre floraer, som beskriver plantevæksten på Bornholm, så er der rigtig mange englokaliteter, og vi har jo haft en orkidéflora på Bornholm som der siger spar to til de fleste steder i Danmark. Men alle de enge er drænet og opdyrket i dag stort set. Bornholm er ufatteligt veldrænet. Jeg er også været involveret i et projekt om Agerlandets fugle, hvor DN, DOF og landbruget arbejder sammen. Og der har jeg specielt taget mig af viberne, og om man ikke kunne gøre noget mere for viberne, fordi vi vibernes antal er decimeret de sidste 30-40 år. Men det som landmændene opfatter som godt landmandsskab, det er ensbetydende med, at der i hvert fald ikke er nogen våde pletter, som ikke er drænet på deres jord. Det er ikke godt landmandsskab, hvis der er våde pletter man ikke kan dyrke. I vore dage dræner man med en gravemaskine og i løbet af et par timer, kan man lynhurtigt reparere dræn, som er brudt sammen. I gamle dage skulle man ud med spaden og trillebøren. Det fik man ikke lige gjort med det første. Men i dag får drænene ikke lov til at ligge, hvis de bryder sammen.

Andreas:

Hvad med det dræn, der ligger under moseområdet her? Er du bekymret for, at den kan trække for meget vand ud, eller tænker du, at den er stoppet godt nok til nu?

Jens:

I Vallenskær?

Andreas:

Ja

Jens:

Der har man jo afbrudt stort set alle drænene

Andreas:

Ja, og afvandingskanalerne. Og så er det ikke noget problem, at de er der? Der kommer kun en lille smule vand i?

Jens:

Ja, det har jeg ikke helt styr på. Men jeg mener der er nogle dræn, der er bevaret af hensyn til naboen. Men der er jo, jeg ved ikke hvor mange kilometer dræn, der er blevet afbrudt.

Andreas:

17

Jens:

Ja 17, det er rigtig mange. Og det er jo kun fint. Det er de dræn, der har gjort, at den våde jord kunne dyrkes, og ikke længere fungerede som våde enge. Og vi er vældigt glade for at få nogle våde enge tilbage. Det mangler vi.

Andreas:

Er det den første af mange, der skal genoprettes herovre?

Jens:

Der er lavet en række mindre naturgenopretningsprojekter. [? 44.33]. Fordi der er rigtig mange private ude i landskabet, som køber en gammel landbrugsejendom, hvor der er en smule jord til, og de er ikke landmænd. De vil bare have et par får eller en hest. Og så vil de godt have noget natur. Og så siger de: "vi har en bæk, der ligger her, den løber igennem et gammelt engområde, og bækken er rørlagt. Kunne vi ikke godt få noget naturgenopretningsstøtte fra kommunen, som har midler til den slags? Og så få åbnet de her rørlagte vandløb, og så have afbrudt drænene, så vi kan få et stykke engområde derude med rindende vand".

Mads:

Er det noget I går ind og skubber til?

Jens:

Det har vi peget på nogle steder, og vi kan kun bakke det op. Så der sker positive ting. Men det betyder ikke, at man ikke stadigvæk rørlægger vandløb rundt omkring i landskabet. Der er også noget, der trækker den anden vej. Et godt landmandsskab, og få store sammenhængende marker, hvor man kan køre med sine enorme maskiner.

